

Quản lý dạy học theo hướng phát triển năng lực HS tại các trường tiểu học

Phan Thị Thu Hiền*

*Trường Đại học Trà Vinh

Received: 2/4/2023; Accepted: 7/4/2023; Published: 14/4/2023

Abstract: From the results of theoretical research, the article presents the management of teaching activities according to the capacity development of students in primary schools.

Keywords: Management of teaching activities, capacity development of students, primary school

1. Đặt vấn đề

Tại trường phổ thông, quản lý hoạt động DH (QLHDDH) là một bộ phận của quản lý nhà trường, là một khâu then chốt, giữ vai trò quan trọng vì nó tác động trực tiếp đến chất lượng và hiệu quả đào tạo, đây cũng là nhân tố quyết định sự tồn tại và phát triển của nhà trường. Muốn vậy, lãnh đạo nhà trường phải nghiên cứu hoạt động dạy và học trong nhà trường nhằm tìm ra các biện pháp quản lý tối ưu đối với hoạt động này. QLHDDH theo PTNL là điều rất cần thiết trong quá trình phát triển hội nhập cao như hiện nay. Quá trình dạy đảm bảo hướng tới PTNL người học thông qua nội dung giáo dục với những kỹ năng, kiến thức cơ bản, hiện đại và thiết thực; giáo dục hài hòa đức, trí, thể, mỹ; chú trọng vào việc thực hành, vận dụng các kiến thức, kỹ năng đã được trang bị trong quá trình học tập để giải quyết các vấn đề trong học tập và đời sống hàng ngày; tích hợp cao ở các lớp học dưới, phân hoá dần ở các lớp học trên.

Sự đổi mới cách DH được khởi đầu ở các nước phát triển là nhằm đào tạo nên những “công dân toàn cầu” có năng lực sẵn sàng thích ứng với bối cảnh xã hội năng động ngày nay, có năng lực hợp tác cùng nhau để giải quyết các vấn đề thực tiễn của cuộc sống ngày càng phức tạp, đa dạng, đầy thách thức nan giải mà mỗi quốc gia, mỗi tổ chức, mỗi cá nhân không thể tự giải quyết một mình được. Mặt khác, sự gia tăng nhanh chóng của tri thức nhân loại, cùng với sự thuận lợi, dễ dàng trong việc chia sẻ thông tin nhờ ứng dụng công nghệ thông tin, mạng Internet, ngày càng cho thấy việc dạy cho HS cách học quan trọng hơn là dạy kiến thức. Nếu HS được giáo dục PTNL chủ động tìm tòi, chiếm lĩnh tri thức, chủ động biết cách sống, làm việc, hợp tác với người khác thì họ sẽ dễ dàng tồn tại và sống một cách hạnh phúc.

Quan trọng trong đổi mới PPDH ở Tiểu học nói riêng là phát huy tính tích cực, tự lực và sáng tạo,

PTNL hành động, năng lực cộng tác làm việc của người học. Đó cũng là những xu hướng tất yếu trong cải cách PPDH ở mỗi nhà trường.

Trong những năm qua, các trường tiểu học trong cả nước đã có nhiều nỗ lực trong việc tổ chức quản lý nâng cao chất lượng các hoạt động DH, đặc biệt là đổi mới QLHDDH theo PTNL góp phần đưa quản lý nhà trường từng bước đi vào ổn định, đáp ứng xu thế phát triển giáo dục chung của cả nước.

Tuy nhiên, quản lý DH theo PTNL tại các trường tiểu học vẫn còn khá nhiều tồn tại, bất cập. Một trong những nguyên nhân cơ bản dẫn đến thực trạng trên là do QLHDDH theo PTNL HS chưa khoa học và còn ít được chú trọng. Từ những lý do nêu trên, tác giả chọn nghiên cứu vấn đề: “Quản lý DH theo PTNL HS tại các trường tiểu học”. Bài viết trình bày kết quả bước đầu về lý luận của vấn đề trên.

2. Nội dung và kết quả nghiên cứu

2.1. DH theo phát triển năng lực: nhằm mục tiêu chính không phải là cung cấp kiến thức mà nhằm PTNL HS. DH theo PTNL nhằm đảm bảo chất lượng đầu ra của DH, thực hiện mục tiêu phát triển giáo dục toàn diện các phẩm chất nhân cách, chú trọng năng lực vận dụng tri thức trong những tình huống thực tiễn nhằm chuẩn bị cho con người năng lực giải quyết các tình huống của cuộc sống và nghề nghiệp.

DH theo PTNL nhấn mạnh vai trò HS với tư cách chủ thể của quá trình nhận thức. Chương trình DH PTNL không quy định những nội dung DH chi tiết mà quy định những kết quả đầu ra mong muốn của quá trình giáo dục. Trên cơ sở đó đưa ra những hướng dẫn chung việc lựa chọn nội dung, PP, tổ chức và đánh giá kết quả DH nhằm đảm bảo thực hiện mục tiêu DH tức là đạt được kết quả đầu ra mong muốn. DH PTNL cho HS tiểu học đòi hỏi GV, khi thiết kế và tổ chức một bài học theo môn học nào đó, cần phải giúp HS phát triển ít nhất bốn năng lực, trong đó có ba năng lực chung và

một năng lực chuyên môn liên quan đến môn học. Cụ thể, giáo viên cần đặt ra nhiệm vụ cho mình là khi học bài học này, HS cần:

Tự chủ và tự học như thế nào?

Giao tiếp và hợp tác với nhau như thế nào?

GQVĐ và sáng tạo, nhất là tư duy như thế nào?

Phát triển được năng lực chuyên môn gì và như thế nào?

Dựa vào những lập luận này, GV tổ chức các hoạt động thích hợp để HS phát triển được những năng lực khác nhau.

Điều quan trọng bậc nhất của DH theo PTNLHS là xác định mục tiêu. Mục tiêu của bài học, môn học không đơn thuần và dừng lại ở những kiến thức, thái độ và kỹ năng mà phải là năng lực. Định hướng này đòi hỏi GV xác định được các mục tiêu một cách rõ ràng về năng lực cụ thể HS cần phát triển qua bài học đó, môn học đó.

2.2. Nội dung DH theo PTNLHS

Nội dung DH: cần xây dựng các hoạt động, chủ đề, nhiệm vụ đa dạng gắn với thực tiễn. Nội dung DH theo quan điểm PTNL không chỉ giới hạn trong tri thức và kỹ năng chuyên môn mà gồm những nhóm nội dung nhằm phát triển các lĩnh vực năng lực.

Học nội dung chuyên môn	Học PP - chiến lược	Học giao tiếp - xã hội	Học tự trải nghiệm - đánh giá
- Các tri thức chuyên môn (các khái niệm, phạm trù, quy luật, mối quan hệ...)	- Lập kế hoạch học tập, kế hoạch làm việc	- Làm việc trong nhóm	- Tự đánh giá điểm mạnh, điểm yếu
- Các kỹ năng chuyên môn	- Các PP nhận thức chung: Thu thập, xử lý, đánh giá, trình bày thông tin	- Tạo điều kiện cho sự hiểu biết về phương diện xã hội	- Xây dựng kế hoạch phát triển cá nhân
- Ứng dụng, đánh giá chuyên môn	- Các PP chuyên môn	- Học cách ứng xử, tinh thần trách nhiệm, khả năng giải quyết xung đột	- Đánh giá, hình thành các chuẩn mực, giá trị, đạo đức và văn hóa, lòng tự trọng.

2.2. PP, hình thức tổ chức DH theo PTNLHS

PPDH theo PTNL không chỉ chú ý tích cực hóa HS về hoạt động trí tuệ mà còn chú ý rèn luyện năng lực GQVĐ gắn với những tình huống của cuộc sống và nghề nghiệp, đồng thời gắn với hoạt động trí tuệ với hoạt động thực hành, thực tiễn. Tăng cường việc học tập trong nhóm, đổi mới quan hệ Giáo viên - HS theo hướng cộng tác nhằm PTNL xã hội. Bên cạnh việc học tập những tri thức và kỹ năng riêng lẻ của các môn học

chuyên môn cần bổ sung các chủ đề học tập phức hợp nhằm PTNL giải quyết các vấn đề phức hợp. Có thể sử dụng một số PP DH dưới đây:

Vận dụng DH phát hiện và GQVĐ (hay còn gọi là DH nêu vấn đề, DH nhận biết và giải quyết vấn đề) là quan điểm DH nhằm PTNL tư duy, khả năng nhận biết và giải quyết vấn đề. Hoặc được đặt trong tình huống có vấn đề, đó là tình huống chứa đựng mâu thuẫn nhận thức, thông qua việc giải quyết vấn đề, giúp HS lĩnh hội tri thức, kỹ năng và PP nhận thức. DH phát hiện và GQVĐ là con đường cơ bản để phát huy tính tích cực nhận thức của HS, có thể áp dụng trong nhiều hình thức DH với những mức độ tự lực khác nhau của HS. DH phát hiện và GQVĐ là kiểu dạy HS thói quen tìm tòi GQVĐ theo cách của các nhà khoa học, không những tăng nhu cầu, hứng thú học tập, giúp HS chiếm lĩnh được kiến thức, mà còn phát triển được năng lực sáng tạo của HS.

Vận dụng DH theo tình huống: DH theo tình huống là một quan điểm DH, trong đó việc DH được tổ chức theo một chủ đề phức hợp gắn với các tình huống thực tiễn cuộc sống và nghề nghiệp. Quá trình học tập được tổ chức trong một môi trường học tập tạo điều kiện cho HS kiến tạo tri thức theo cá nhân và trong môi trường tác xã hội của học tập. Các chủ đề DH theo tình huống là những chủ đề có nội dung liên quan đến nhiều môn học hoặc nhiều lĩnh vực tri thức khác nhau, gắn với thực tiễn. Trong nhà trường, các môn học được phân theo các môn khoa học chuyên môn, còn cuộc sống thì luôn diễn ra trong những mối quan hệ phức hợp. Vận dụng DH theo các tình huống gắn với thực tiễn là con đường quan trọng để gắn việc đào tạo trong nhà trường với thực tiễn đời sống, góp phần khắc phục tình trạng giáo dục hàn lâm, xa rời thực tiễn của các trường phổ thông hiện nay.

Vận dụng DH theo định hướng hành động: DH định hướng hành động là quan điểm DH nhằm làm cho hoạt động trí óc và hoạt động chân tay kết hợp chặt chẽ với nhau. Trong quá trình học tập, HS thực hiện các nhiệm vụ học tập và hoàn thành các sản phẩm hành động có sự kết hợp chặt chẽ với nhau. Trong quá trình học tập, HS thực hiện các nhiệm vụ học tập và hoàn thành các sản phẩm hành động, có sự kết hợp linh hoạt giữa trí óc và hoạt động chân tay. Đây là một quan điểm DH tích cực hóa và tiếp cận toàn thể. Vận dụng DH định hướng hành động có ý nghĩa quan trọng cho việc thực hiện nguyên lý giáo dục kết hợp lý thuyết với thực tiễn, tư duy và hành động, nhà trường và xã hội.

Sử dụng các kỹ thuật DH phát huy tính tích cực

và sáng tạo: Kỹ thuật DH là những cách thức hành động của GV và HS trong các tình huống hành động nhỏ nhằm thực hiện và điều khiển quá trình DH. Các kỹ thuật DH là những đơn vị nhỏ nhất của PP DH. Có những kỹ thuật DH chung, có những kỹ thuật đặc thù của từng PP DH, ví dụ của kỹ thuật đặt câu hỏi trong đàm thoại. Ngày nay, người ta chú trọng phát triển và sử dụng các kỹ thuật DH phát huy tính tích cực, sáng tạo và PTNL của HS như “động não”, “tia chớp”, “bể cá”...

Bồi dưỡng PP học tập tích cực cho HS: PP học tập một cách tự lực đóng vai trò quan trọng trong việc tích cực hóa, phát huy tính sáng tạo và PTNL cho HS. Có những PP nhận thức chung như PP thu thập, xử lý, đánh giá thông tin, PP tổ chức làm việc, PP làm việc nhóm, có những PP học tập chuyên biệt của từng bộ môn. Bằng nhiều hình thức khác nhau, cần luyện tập cho HS các PP học tập chung và các PP học tập trong bộ môn.

- *Tăng cường các PP DH đặc thù bộ môn:* PP DH có mối quan hệ biện chứng với nội dung DH. Vì vậy, bên cạnh những PP chung có thể sử dụng cho nhiều bộ môn khác nhau thì việc sử dụng các PP DH đặc thù có vai trò quan trọng trong DH bộ môn. Các PP DH đặc thù bộ môn được xây dựng trên cơ sở lý luận DH bộ môn. Ví dụ: thí nghiệm là một PP DH đặc thù quan trọng của các môn khoa học tự nhiên; các PP DH như trình diễn vật phẩm kỹ thuật, làm mẫu thao tác, phân tích sản phẩm kỹ thuật, thiết kế kỹ thuật, lắp ráp mô hình, các dự án là những PP chủ lực trong DH kỹ thuật; PP “Bàn tay nặn bột” đem lại hiệu quả cao trong việc DH các bộ môn khoa học. Tuy nhiên, PP DH còn mang tính chủ quan của mỗi người. Mỗi giáo viên với kinh nghiệm riêng của mình cần xác định những phương hướng riêng để cải tiến PP DH và kinh nghiệm của bản thân phù hợp với điều kiện ở đơn vị mình. Việc áp dụng các PP DH đòi hỏi những điều kiện thích hợp về phương tiện, CSVC tổ chức DH và tổ chức quản lý.

2.3. Kiểm tra, đánh giá DH theo PTNLHS

Về kiểm tra đánh giá: Về bản chất đánh giá năng lực cũng phải thông qua đánh giá khả năng vận dụng kiến thức và kỹ năng thực hiện nhiệm vụ của HS trong các loại tình huống phức tạp khác nhau. Trên cơ sở này, các nhà nghiên cứu ở nhiều quốc gia khác nhau đề ra các chuẩn năng lực trong giáo dục tuy có khác nhau về hình thức nhưng khá tương đồng về nội hàm. Trong chuẩn năng lực đều có những nhóm năng lực chung. Nhóm năng lực chung được xây dựng dựa trên yêu cầu của nền kinh tế xã hội ở mỗi nước. Trên cơ

sở năng lực chung, các nhà lý luận DH bộ môn cụ thể hóa những năng lực chuyên biệt. Tuy nhiên không dừng ở các năng lực chuyên biệt, các tác giả đều cụ thể hóa thành năng lực thành phần, những năng lực thành phần này được cụ thể hóa các thành tố liên quan đến kỹ năng, kiến thức... để định hướng quá trình DH, KTĐG của GV.

Xét về bản chất thì không có mâu thuẫn giữa đánh giá năng lực và đánh giá kiến thức kỹ năng, mà đánh giá năng lực được coi là bước phát triển cao hơn so với đánh giá kiến thức, kỹ năng. Để chứng minh HS có năng lực ở một mức độ nào đó, phải tạo cơ hội cho HS được GQVĐ trong tình huống mang tính thực tiễn. Khi đó HS vừa phải vận dụng những kiến thức, kỹ năng đã được học ở nhà trường, vừa phải dùng những kinh nghiệm của bản thân thu được từ những trải nghiệm bên ngoài nhà trường (gia đình, cộng đồng và xã hội). Như vậy, thông qua việc hoàn thành một nhiệm vụ trong bối cảnh thực, người ta có thể đồng thời đánh giá được các kỹ năng nhận thức, kỹ năng thực hiện và những giá trị, tình cảm HS.

3. Kết luận

Hoạt động DH là một trong những thành tố quan trọng trong các thành tố cấu thành nên quá trình DH. Hiệu quả từ giáo dục PTNLHS là điều đã được ghi nhận và kiểm nghiệm qua thực tế. Tuy nhiên đến nay, không phải trường nào cũng thực hiện được và thực hiện thành công. Để đáp ứng yêu cầu PTNLHS trong quá trình giáo dục đòi hỏi đội ngũ giáo viên cần có sự nỗ lực thay đổi về PP giảng dạy. Từ việc nghiên cứu lý luận cho thấy: Như vậy, để PTNLHS qua DH các bài học, GV cần bảo đảm cả 5 yếu tố (mục tiêu, nội dung, PP, hình thức tổ chức và KTĐG) trong sự thống nhất với nhau; quản lý các điều kiện CSVC, phương tiện hỗ trợ DH... Từ cơ sở lý luận sẽ giúp tác giả nghiên cứu thực trạng DH và QLHĐDH của GV nhằm tìm ra những biện pháp hữu hiệu để góp phần nâng cao chất lượng DH theo PTNLHS ở các trường Tiểu học..

Tài liệu tham khảo

1. Bộ Giáo dục & Đào tạo, Dự án Việt - Bi (2010), *Dạy và học tích cực, một số PP và kỹ thuật DH*, Nxb ĐHSP, Hà Nội.
2. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Hướng dẫn thực hiện chương trình giáo dục phổ thông hiện hành theo định hướng PTNL và phẩm chất HS từ năm học 2017-2018*, Hà Nội.
3. Bộ Giáo dục & Đào tạo (2019), *Chương trình tổng thể giáo dục phổ thông*, Nxb Giáo dục, Hà Nội
4. Bộ Giáo dục & Đào tạo (2020), *Thông tư 28/2020/TT- BGDĐT về Điều lệ Trường tiểu học do Bộ Giáo dục và Đào tạo ban hành*. Hà Nội